

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2017
Β΄ ΦΑΣΗ**E_3.Ιλ3Γ(α)****ΤΑΞΗ: Γ΄ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ**
ΜΑΘΗΜΑ: ΙΣΤΟΡΙΑ / ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ**Ημερομηνία: Σάββατο 22 Απριλίου 2017****Διάρκεια Εξέτασης: 3 ώρες****ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ****ΟΜΑΔΑ Α΄****ΘΕΜΑ Α1**

- α) Εθνικά κινήματα (σχολικό βιβλίο σ. 13):** Εθνικά κινήματα θεωρούμε τις **α)** Δόγμα Μονρόε: Την ανεξαρτησία των χωρών της Λατινικής Αμερικής κατοχύρωσε ο πρόεδρος των ΗΠΑ Μονρόε, ο οποίος το 1823 διακήρυξε επίσημα ότι η αμερικανική ήπειρος δεν επρόκειτο ποτέ στο μέλλον να αφεθεί στη διάκριση των αποικιακών δυνάμεων της Ευρώπης. Ήταν το περίφημο Δόγμα Μονρόε.
(βλ. σχ. βιβλίο σελ. 13: «Την ανεξαρτησία των χωρών...περίφημο Δόγμα Μονρόε.»)
- β) αλυτρωτισμός:** Η εθνική πολιτική που αποσκοπούσε στην απελευθέρωση των αλύτρωτων ιστορικών ελληνικών τόπων και την υλοποίηση της Μεγάλης Ιδέας. Δέσποζε στον πολιτικό βίο της χώρας και επηρέαζε σοβαρά τα δημόσια πράγματα γενικώς, ήταν δε προϊόν της οργάνωσης του δημόσιου βίου της.
(βλ. σχ. βιβλίο σελ. 34: «...η εθνική πολιτική για...υλοποίηση της Μεγάλης Ιδέας...», σελ. 34: «Ο αλυτρωτισμός δέσποζε...δημοσίου βίου της.»)
- γ) Εξαρχία:** Με την υποστήριξη των Πανσλαβιστών της Ρωσίας, οι Βούλγαροι εξασφάλισαν την αναγνώριση από τον Οθωμανικό Σουλτάνο, το 1870, χωριστής εθνικής Εκκλησίας από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, της Εξαρχίας, ήλθαν δε σε ρήξη τόσο με το Πατριαρχείο όσο και με τους Έλληνες, επειδή διεκδικούσαν ως βουλγαρικές τις μητροπόλεις της Μακεδονίας και της Θράκης, τις ιστορικές ελληνικές χώρες, στις οποίες κατοικούσαν Έλληνες, Σλάβοι, Βούλγαροι, Τούρκοι, Αλβανοί και Εβραίοι και οι οποίες ανήκαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και στη δικαιοδοσία του Πατριαρχείου, ώστε να διευκολυνθεί η υλοποίηση της Μεγάλης Βουλγαρίας.
(βλ. σχ. βιβλίο σελ. 63: «Με την υποστήριξη...δικαιοδοσία του Πατριαρχείου»)

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2017
Β΄ ΦΑΣΗ

E_3.Ιλ3Γ(α)

ΘΕΜΑ Α2

- 1–γ
- 2–ε
- 3–δ
- 4–ζ
- 5–α

ΘΕΜΑ Β1

σχ. βιβλίο σελ. 39: «Την έκρηξη του πολέμου...σελ. 40 στην Ήπειρο και στη Μακεδονία.»

ΘΕΜΑ Β2

- α) σχ. βιβλίο σελ. 102: «Στο διπλωματικό πεδίο...διπλωματικό κύρος της.»
- β) σχ. βιβλίο σελ. 107: «Κατά την ίδια περίοδο...σ. 108 ανεπιθύμητο αυτό αποτέλεσμα».

ΟΜΑΔΑ Β΄

ΘΕΜΑ Γ1

(Με πλάγια γράμματα είναι τα χωρία της απάντησης όπου αξιοποιούνται οι πηγές.)

- α) Η φροντίδα για τη διατήρηση της ειρήνης, όπως είχε θεσπιστεί κατά τη Διάσκεψη στο Παρίσι μεταξύ των ετών 1919-1920, φάνηκε να εμπνέει τους ηγέτες των περισσότερων κρατών-μελών της διεθνούς κοινωνίας κατά τη δεκαετία 1920-1930. [σελ. 97: «Η φροντίδα για τη διατήρηση...τη δεκαετία 1920-1930».] Όπως αναφέρεται και στο πρώτο κείμενο το κλίμα της ευφορίας, διάχυτο στο στρατόπεδο των νικητών, απέπνεε αισιοδοξία για την δημιουργία ενός κόσμου απαλλαγμένου από το φάσμα της καταπίεσεως και της ανασφάλειας. Πιο συγκεκριμένα, οι φιλελεύθεροι Ευρωπαίοι ηγέτες, ο Λούντ Τζωρτζ και ο Κλεμανσώ, πρόβαλλαν το όραμα μιας «ειρήνης βασισμένης στο Δίκαιο» η οποία για να επιτευχθεί, είχε ως προϋπόθεση την κατοχύρωση της ασφάλειας και την εφαρμογή της αρχής της αυτοδιαθέσεως των λαών. Επιπλέον, σύμφωνα με το παράθεμα ο πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών, Γούντροου Ουίλσον, επιθυμούσε την ορθολογική οργάνωση της παγκόσμιας κοινωνίας, στην οποία η ειρήνη δεν θα έπρεπε εφεξής να βασίζεται στην εύθραυστη ισορροπία των δυνάμεων, αλλά στην ικανοποίηση των νόμιμων δικαιών των εθνότητων και στη δημιουργία μιας «κοινωνίας των εθνών», επιφορτισμένης να αναστέλλει κάθε επιθετική ενέργεια σε βάρος ενός μέλους της με την άμεση επιβολή κυρώσεων, οικονομικών ή και στρατιωτικών. Οπωσδήποτε, είχε νωρίς καταδειχτεί ότι η σύσταση της Κοινωνίας των Εθνών δεν θα αναιρούσε τη λειτουργία, παράπλευρα, του καθεστώτος που είχε έως τότε προσδιορίσει τις σχέσεις μεταξύ των επιμέρους κρατών, τα οποία προέτασαν το εθνικό έναντι

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2017
Β΄ ΦΑΣΗ

E_3.Ιλ3Γ(α)

του γενικού συμφέροντος της διεθνούς κοινωνίας. Το σύστημα, ειδικότερα, της «συλλογικής ασφάλειας» διαφάνηκε, νωρίς μετά τη δημιουργία της ΚΤΕ, ότι δεν θα ήταν σε θέση να αντικαταστήσει εξ ολοκλήρου την παραδοσιακή πρακτική του ανταγωνισμού μεταξύ των κρατών. [σελ. 97: «Οπωσδήποτε, είχε νωρίς...μεταξύ των κρατών».]

Εντούτοις, αρχικά ήταν διάχυτη η προσδοκία ότι οι δύο αυτές αντιλήψεις θα μπορούσαν τουλάχιστον να συνυπάρξουν, συμβάλλοντας στη διατήρηση της ειρήνης. Παρά τις μεταξύ τους διαφορές, οι δημοκρατικές κυβερνήσεις -υπό την επίδραση και της κοινής γνώμης η οποία, μετά τη λήξη του Α Παγκόσμιου Πολέμου, αντιμετώπιζε με αποστροφή το ενδεχόμενο μιας νέας αιματοχυσίας- φαίνονταν αποφασισμένες να μην προσφύγουν και πάλι στην ένοπλη βία. [σελ. 97: «Εντούτοις, αρχικά ήταν...σελ.98 στην ένοπλη βία.»]

- β)** Ο Χίτλερ, έχοντας ανακηρυχθεί, χάρη στη χρήση αυταρχικών μεθόδων, «καγκελάριος», κατήργησε μετά και από δημοψήφισμα, το 1934, τη δημοκρατία και αυτοαναγορεύθηκε πρόεδρος του Ράιχ -ενός γερμανικού κράτους ενιαίου πλέον και όχι ομοσπονδιακού- συγκεντρώνοντας όλες τις εξουσίες και καταπνίγοντας κάθε εκδήλωση εσωτερικής ιδεολογικής διαφοροποίησης. Η αποτελεσματικότητα της προπαγάνδας υπέρ του νέου καθεστώτος (κύριος υπεύθυνος στον τομέα αυτόν ήταν ο Γκέμπελς), η αποτελεσματική αντιμετώπιση των προβλημάτων της οικονομίας, η δραστική μείωση της ανεργίας και η βίαιη καταστολή κάθε αντίδρασης (αρχηγός της Γκεστάπο και των Ες-Ες ήταν ο Χίτλερ) προσφέρονται για να εξηγήσουν την ολοκληρωτική επικράτηση του ναζισμού στη Γερμανία. Κατά τα επόμενα έτη εντούτοις θα αποδειχτεί ότι η επικράτηση αυτή αποτελούσε κίνδυνο όχι μόνο για τη δημοκρατία, αλλά και για την παγκόσμια ειρήνη. Οι Γερμανοί, ως καθαρόαιμοι «Άρειοι», κατά το σύγγραμμα του Χίτλερ «Ο Αγών μου» (Mein Kampf, 1924), όφειλαν να συνενώσουν όλους τους λαούς που μιλούσαν την ίδια γλώσσα και είχαν το ίδιο αίμα και να επεκτείνουν την κυριαρχία τους προς τα ανατολικά, προκειμένου να εξασφαλίσουν τον απαραίτητο για την επιβίωσή τους «ζωτικό χώρο» (Lebensraum). [σελ. 104: «Ο Χίτλερ, έχοντας...σελ. 105 «ζωτικό χώρο» (Lebensraum).]

Στο δοθέν απόσπασμα του M. Mazower επιβεβαιώνεται η θέση αυτή του Χίτλερ, ενώ παράλληλα παρουσιάζεται και η γενικότερη άποψή του όχι μόνο για τον προορισμό της γερμανικής φυλής αλλά και για την ΚΤΕ. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με το Mazower, ο Χίτλερ και άλλοι Γερμανοί εθνικιστές δεν ήθελαν απλά την αποκατάσταση των συνόρων του 1914. Ήθελαν περισσότερο Lebensraum-«ζωτικό χώρο» και στήριζαν την άποψη τους αυτή στην πεποίθηση ότι η πολιτική είναι φυλετική πάλη. Η πάλη αυτή -ιδωμένη με δαρβινικούς όρους ως υπαρκτικός αγώνας- συνεπαγόταν μια ιεραρχική θεώρηση των διεθνών (ή καλύτερα των διαφυλετικών) σχέσεων. Επομένως, σύμφωνα με τη βιολογική αντίληψη του Χίτλερ περί πολιτικής, το κράτος ήταν ούτε λίγο ούτε πολύ ένας

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2017
Β΄ ΦΑΣΗ

E_3.Ιλ3Γ(α)

«ζωντανός οργανισμός» και τα σύνορα του δεν μπορεί να είναι αμετάβλητα· αποτελούσαν, αντιθέτως, «πρόσκαιρες μεθορίες μέσα στον τρέχοντα πολιτικό αγώνα κάθε περιόδου», στο έλεος των «πανίσχυρων δυνάμεων της Φύσης μέσα σε μια διαδικασία συνεχούς αύξησης...προορισμένα να μεταβληθούν ή να καταστραφούν αύριο από μεγαλύτερες δυνάμεις». Επιπλέον, κυρίαρχο ρόλο σύμφωνα με το Χίτλερ στη διαμόρφωση των συνόρων παίζει η φυλή και το ίδιο το κράτος ήταν απλώς έκφραση του φυλετικού Volk [λαού]. Άρα οι γερμανικές μειονότητες στο εξωτερικό, οι οποίες ήταν «φυλετικοί σύντροφοι» των Γερμανών του Ράιχ, έπρεπε να ενσωματωθούν.

Όλη αυτή η φιλοσοφία, επομένως, ερχόταν σε αντίθεση με τους σκοπούς της ΚΤΕ και το διεθνές δίκαιο που υπερασπιζόταν. Σύμφωνα με το παράθεμα, για τους ναζί το μόνο δίκαιο είναι το δίκαιο του ισχυρού, ο οποίος σύμφωνα με τους νόμους της φύσης είναι προορισμένος να υπερισχύσει. Απώτερος λοιπόν σκοπός για το Χίτλερ είναι το συμφέρον του Volk-λαού και για να επιτευχθεί οι διεθνείς όροι και συμβάσεις μπορούν να παραβιάζονται. Τέλος, στο παράθεμα παρατίθενται και οι απόψεις δύο ανθρώπων της εποχής εκείνης οι οποίοι έβλεπαν αυτό που συνέβαινε ή επρόκειτο να συμβεί. Ο Μακάρτνεϊ, κορυφαίος Βρετανός ειδήμονας σε ζητήματα κεντρικής Ευρώπης, πίστευε ότι «ο χιτλερισμός ήταν απολύτως ασυμβίβαστος με το σύστημα της ΚΤΕ και τη φιλοσοφία της» και ότι ένας θα έπρεπε «να υποκύψει στον άλλον». Ενώ ένας δικηγόρος αναρωτιόταν σε άρθρο του μήπως η κατάρρευση της πίστης στο οικουμενικό διεθνές δίκαιο εξέφραζε την «αποσύνθεση του ευρωπαϊκού πολιτισμού» και μήπως δεν υπάρχει πια ένα συνεκτικό σύστημα αξιών ή μια διεθνής κοινωνία με την παλιά έννοια, εφόσον οι κοινωνικές και πολιτικές διαιρέσεις της Ευρώπης ήταν τέτοιες, ώστε αποτελούσε «χίμαιρα» το να γίνεται λόγος για την «οικουμενική ισχύ όλων των κατόνων».

Υπό την πίεση των γεγονότων αυτών η ΚΤΕ εξασθενεί δραματικά και τελικά καταρρέει. Το σύστημα της «συλλογικής ασφάλειας», το οποίο προοριζόταν να εγγυηθεί τη διατήρηση της ειρήνης, αποδεικνύεται ανίσχυρο να αναχαιτίσει τις εκβιαστικές πρωτοβουλίες των ισχυρών αυταρχικών δυνάμεων στην ευρύτερη έκταση του πλανήτη. Το 1931 αδυνατεί να αποτρέψει την κατάληψη της Μαντζουρίας και τη μετατροπή της σε προτεκτοράτο της Ιαπωνίας. Η ματαίωση, κατά τα αμέσως επόμενα έτη, των σχεδίων της ΚΤΕ για έναν γενικό αφοπλισμό συντελεί στην παραπέρα υποβάθμισή της. Η προκλητική εξάλλου εισβολή στην ανίσχυρη Αιθιοπία δεν θα επισύρει τις προβλεπόμενες κυρώσεις κατά του επιτιθέμενου- της φασιστικής Ιταλίας. Ήδη, αποχωρώντας από τους κόλπους της ΚΤΕ, η Ιαπωνία αρχικά και η ναζιστική Γερμανία στη συνέχεια εγκαινιάζαν την εκστρατεία κατά του διεθνούς κράτους δικαίου, η οποία και θα οδηγήσει αναπόφευκτα στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. [σελ. 105: «Υπό την πίεση...Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.»]

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2017
Β΄ ΦΑΣΗ

E_3.Ιλ3Γ(α)

ΘΕΜΑ Δ1

(Με πλάγια γράμματα είναι τα χωρία της απάντησης όπου αξιοποιούνται οι πηγές.)

Με αρωγό το «λειτουργισμό», που πρέσβευε ότι θα έπρεπε να ενοποιηθούν πρώτα ορισμένοι τομείς της οικονομίας για να υλοποιηθεί το όραμα της πολιτικής ενότητας στην Ευρώπη, οι «πατέρες της Ευρώπης», Ρομπέρ Σουμάν, Ζαν Μονέ, Κόνραντ Αντενάουερ, δημιούργησαν τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες. [σελ. 154: «Υπήρχε όμως και...πατέρες της Ευρώπης.»]

Η έναρξη της διαδικασίας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης σημειώθηκε το Μάιο του 1950 όταν ο Γάλλος υπουργός εξωτερικών Ρομπέρ Σουμάν πρότεινε ένα σχέδιο που είχε εκπονηθεί από τον Ζαν Μονέ, υπεύθυνο του γαλλικού προγράμματος ανασυγκρότησης. [σελ. 155: «Η έναρξη της διαδικασίας...προγράμματος ανασυγκρότησης.»] Ο Ζαν Μονέ, σύμφωνα με το Κείμενο Α, ήδη από το 1943 πίστευε ότι δεν θα υπάρξει ειρήνη για την Ευρώπη, αν τα κράτη συνεχίζουν να βασίζονται στην εθνική κυριαρχία και ότι οι χώρες της Ευρώπης είναι πολύ μικρές για να εγγηθούν στους πολίτες τους την αναγκαία ευημερία και την κοινωνική πρόοδο. Τα κράτη της Ευρώπης θα πρέπει να επιλέξουν τη συνεργασία και την ομοσπονδιακή μορφή. Βέβαια, ο Ζαν Μονέ, ο ιδρυτών νους των ευρωπαϊκών κοινοτήτων ήταν πεπεισμένος ότι οι Η.Π.Α. είχαν μεγάλη επιρροή στη Δυτική Ευρώπη μέσω του σχεδίου Μάρσαλ και της σύστασης του ΝΑΤΟ μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και ότι δεν ήταν η κατάλληλη στιγμή, παρά μόνο το έτος 1950 οπότε και ο Ρ. Σουμάν ανακοίνωσε το σχέδιο για τη δημιουργία της ΕΚΑΧ.

Σύμφωνα με το σχέδιο Σουμάν, θα δημιουργούνταν μία Ανώτατη Αρχή που θα έλεγχε τις βιομηχανίες άνθρακα και χάλυβα της Γαλλίας, της Δυτικής Γερμανίας και όσων από τις άλλες χώρες ενδιαφέρονταν να μετάσχουν. Την πρόταση αποδέχθηκαν η Δυτική Γερμανία, η Ιταλία και οι χώρες της Μπενελούξ (Βέλγιο, Ολλανδία, Λουξεμβούργο) και έτσι το 1952 συστάθηκε η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ). Με τον τρόπο αυτό, ενοποιήθηκε ο πυρήνας της ευρωπαϊκής βαριάς βιομηχανίας, που τέθηκε υπό τον έλεγχο όχι των εθνικών κυβερνήσεων, αλλά μιας υπερεθνικής Αρχής. Η υπερεθνικότητα, δηλαδή η δυνατότητα της ΕΚΑΧ (αλλά και των άλλων κοινοτήτων και της σημερινής Ευρωπαϊκής Ένωσης) να λαμβάνει αποφάσεις δεσμευτικές για τα κράτη μέλη, είναι το στοιχείο που διαφοροποιεί τη διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης από τους άλλους διεθνείς οργανισμούς, οι οποίοι προωθούν την απλή διακυβερνητική συνεργασία. [σελ. 155: «Σύμφωνα με το σχέδιο...διακυβερνητική συνεργασία.»]. Σύμφωνα με το Κείμενο Α ρόλος της ανεξάρτητης αρχής της ΕΚΑΧ, της οποίας ο Μονέ υπήρξε ο πρώτος πρόεδρος, ήταν και η διαχείριση της αγοράς του άνθρακα και του χάλυβα – των κυριότερων πρώτων υλών της πολεμικής βιομηχανίας – μεταξύ των παραδοσιακών εχθρών, Γαλλίας και Γερμανίας (αργότερα προσχώρησαν η Ιταλία και οι χώρες της Βενελύξ). Ο Μονέ πίστευε ότι μόνο με μια κοινή αγορά για τα ευρωπαϊκά προϊόντα θα μπορούσαν να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για την ανάπτυξη των κατεστραμμένων μετά τον πόλεμο οικονομιών.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2017
Β΄ ΦΑΣΗ

E_3.Ιλ3Γ(α)

Το παράθεμα της Ε. Καραμούζη, παράλληλα, επισημαίνει ότι σύμφωνα με το σχέδιο Σουμάν η υπερεθνικότητα της ΕΚΑΧ και η συγκέντρωση του άνθρακα και χάλυβα σε έναν οργανισμό είχε και έναν άλλο στόχο, την αποφυγή μιας μελλοντικής σύγκρουσης, αφού τα οικονομικά συμφέροντα και η συνεργασία θα διασφάλιζαν την ειρηνική συνύπαρξη. Ο εκσυγχρονισμός και η επέκταση της συνεργασίας σε αυτόν τον κρίσιμο βιομηχανικό τομέα θα αποτελούσε τη βάση για μια ευρεία οικονομική και πολιτική διευθέτηση μεταξύ πρόσφατα αντιμαχόμενων εθνών.» Συγχρόνως, στο Κείμενο Β τονίζεται ότι το σχέδιο Σουμάν εξυπηρέτησε έναν από τους κύριους στόχους της μεταπολεμικής αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, δηλαδή την προσέγγιση της Γαλλίας και της Γερμανίας εντός ενός δυτικοευρωπαϊκού οικονομικού και πολιτικού πλαισίου. Η ένταξη της Γερμανίας σε μια μόνιμη ευρωπαϊκή δομή ως ισότιμο μέλος εγγυόταν τη βελτίωση των γαλλογερμανικών σχέσεων στη βάση αμοιβαίων συμφερόντων και ταυτόχρονα τη δημιουργία ενός ευρύτερου κλίματος συνεργασίας και ειρήνης στην Ευρώπη.

Το 1954 απέτυχε μια νέα προσπάθεια για τη δημιουργία Ευρωπαϊκής Αμυντικής Κοινότητας. Ωστόσο, το 1955-1956 συστάθηκε μια επιτροπή, υπό την προεδρία του Βέλγου πολιτικού Πολ Ανρί Σπάακ, για να εξετάσει τη δημιουργία ευρωπαϊκής κοινής αγοράς. Οι εργασίες της επιτροπής Σπάακ απέφεραν καρπούς και στις 25 Μαρτίου 1957 υπογράφηκε η Συνθήκη της Ρώμης, που ίδρυε την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ), επικεντρωμένη στις βασικές ελευθερίες της διακίνησης προϊόντων, κεφαλαίων και ατόμων. Η Συνθήκη της Ρώμης κάνει ρητώς αναφορά σε μια «διαρκώς στενότερη ένωση» των ευρωπαϊκών λαών. Ιδρύθηκε επίσης η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (ΕΚΑΕ ή Ευρατόμ. [σελ. 155: «Το 1954 απέτυχε...ΕΚΑΕ ή Ευρατόμ.»]). Η λέκτορας στο πανεπιστήμιο Yale με σαφήνεια διαπιστώνει -και επιβεβαιώνει- ότι το Σχέδιο Σουμάν σηματοδότησε μια διπλωματική επανάσταση στην ηπειρωτική Ευρώπη, καθώς θα αποτελούσε τον ακρογωνιαίο λίθο της Συνθήκης της Ρώμης του 1957, του ιδρυτικού εγγράφου της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, της σημερινής Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η ΕΟΚ σημείωσε μεγάλη οικονομική επιτυχία από τα πρώτα χρόνια της ζωής της. Άλλωστε, η περίοδος από το 1950 έως τις αρχές της δεκαετίας του 1970 ήταν μια εποχή αδιάκοπης οικονομικής ανάπτυξης για την Ευρώπη. Στην ΕΟΚ προσχώρησαν το 1973 η Βρετανία, η Ιρλανδία και η Δανία (« βόρεια διεύρυνση»), η Ελλάδα το 1981, η Ισπανία και η Πορτογαλία το 1986 («νότια διεύρυνση»). Επίσης ένα σημαντικό βήμα για την προώθηση της ενοποίησης έγινε το 1985, με την έγκριση της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης που προέβλεπε στενότερη οικονομική και πολιτική ενότητα. [σελ. 155: «Η ΕΟΚ σημείωσε... και πολιτική ενότητα.»]